

Nytt i helseretten 2016-2017

seniorrådgiver/advokat Wenche Dahl Elde

Helserettskonferansen på Lillehammer 6. mars 2017

Disposisjon

1. Ikraftttredelse av tidligere vedtatte lovendringer
2. Vedtatte lov- og forskriftsendringer
3. Lovforslag
4. Høringssaker
5. Rundskriv mv
6. Rettspraksis
7. Utredninger

1. Ikrafttredelser av tidligere vedtatte lovendringer

Ikrafttredelser i 2016 av tidligere vedtatte lovendringer

- Omorganisering av helseforvaltningen - 1.januar
- Ny transplantasjonslov – 1. januar
- Ny obduksjonslov – 1. januar
- Kontaktlege i spesialisthelsetjenesten - 15. september
- Endringer i pasient- og brukerrettighetsloven om dekning av utgifter til pasientreiser - 1. oktober

Informasjon til helsepersonell: www.pasientreiser.no

2. Vedtatte lov- og forskriftsendringer

Ny lov om endring av juridisk kjønn

- [LOV-2016-06-17-46](#) jf. Prop. 74 L (2015-2016), Innst. 315 L (2015-2016)
- Loven innebærer at personer over 16 år får rett til å endre juridisk kjønn uten at det stilles krav om en bestemt diagnose eller gjennomgått medisinsk behandling.
- Endring skal skje på bakgrunn av en erklæring fra søker om egen opplevelse av kjønn.
- Barn og unge mellom 6 og 16 år må søke sammen med foreldrene. Dersom bare en av to foreldre med foreldreansvar samtykker, kan søknaden likevel innvilges dersom dette er til barnets beste. I disse tilfellene behandles søknaden av Fylkesmannen i Oslo og Akershus.
- Aldersgrensen for å endre navn blir senket fra 18 til 16 år.
- Søknader om endring av juridisk kjønn behandles av Skatt nord (folkeregistermyndighet). Skatteetaten har lagt ut informasjon på sine nettsider om søknadsprosessen.
- Loven trådte i kraft 1. juli 2016

Lov- og forskriftsendringer om rettigheter og bruk av tvang på rusområdet

- [LOV-2016-05-20-10](#) og [Forskrift-2016-08-26-1003](#) jf. Prop. 40 L og Innst. 236 L (2015-2016)
- Formålet med endringene er å gi regler om gjennomføring av opphold i institusjon for personer med rusmiddelproblemer og avklare når det er adgang til å bruke tvang.
- Det er vedtatt endringer i forskriftshjemlene i spesialisthelsetjenesteloven § 3-14 og helse- og omsorgstjenesteloven § 12-4 for å få hjemmel til å fastsette en ny, oppdatert forskrift om rettigheter og bruk av tvang på rusområdet.
- Det er også vedtatt en **ny gjennomføringsforskrift**; om rettigheter og bruk av tvang under opphold i institusjon for behandling, omsorg og rehabilitering av personer med rusmiddelproblemer
  - Virkeområde - en felles forskrift for alle institusjoner som tilbyr tjenester til rusavhengige
  - Det foreslås blant annet bestemmelser om husordensregler, rusmiddeltesting, forbindelse med omverdenen, rutinemessig ransaking og tvang.
- Ikrafttredelse 1. november 2016

Endringer i psykisk helsevernloven mv.

- **Rutinekontroll** - lov 10. juni 2016 nr. 21 - kontroll for å hindre innføring av uønskede gjenstander - ikraft 1.7.2016
- Urintesting utvidet til **testing av andre typer biologisk materiale** - lov 20. mai 2016 nr. 10 - ikraft 1.11.2016
- **Utvidelse av strafferettslige særreaksjoner**, slik at personer som er strafferettslig utilregnelige og som begår gjentatte lovbrudd av samfunnsskadelig eller særlig plagsom art, skal kunne idømmes reaksjon - lov 29. april 2016 nr. 7 - ikraft 1.10.2016

Endringer i psykisk helsevernloven

– økt selvbestemmelse og rettssikkerhet

- [LOV-2017-02-10-6](#) jf. Prop. 147 L (2015-2016), Innst. 147 L (2016-2017)
- Endringer i psykisk helsevernloven, som oppfølging av Paulsrud-utvalget, om økt selvbestemmelse og rettsikkerhet:
- Pasienter som er samtykkekompetente får rett til å avslutte behandling eller nekte å ta imot tilbud om behandling. Unntaket er ved alvorlig selvmordsfare eller alvorlig fare for andres liv og helse.
- Pasienter får rett til å evaluere bruken av tvang i etterkant sammen med behandlere. Hans eller hennes syn skal alltid journalføres.

- Hvis pasienten motsetter seg skjerming skal det alltid fattes vedtak før skjermingen iverksettes.
- Den som er faglig ansvarlig får plikt til å rådføre seg med annet kvalifisert helsepersonell før det fattes vedtak om tvangsbehandling.
- Økt undersøkelsestid før iverksetting av tvangsmedisinering
- Gratis advokat ved klage til fylkesmannen over vedtak om tvangsmedisinering og tvangsernæring.

- Det er vedtatt ikrafttredelse 1. juli 2017 for fritt rettsråd og 1. september 2017 for resten

- Hdir har fått i oppdrag å lage .. «*..en veileder om kompetansebasert modell i psykisk helsevern som foreslått i Prop. 147 L (2015-2016), i samarbeid med relevante fagmiljøer*».

Samtidig med lovforslaget ble «Tvangslovutvalget» oppnevnt

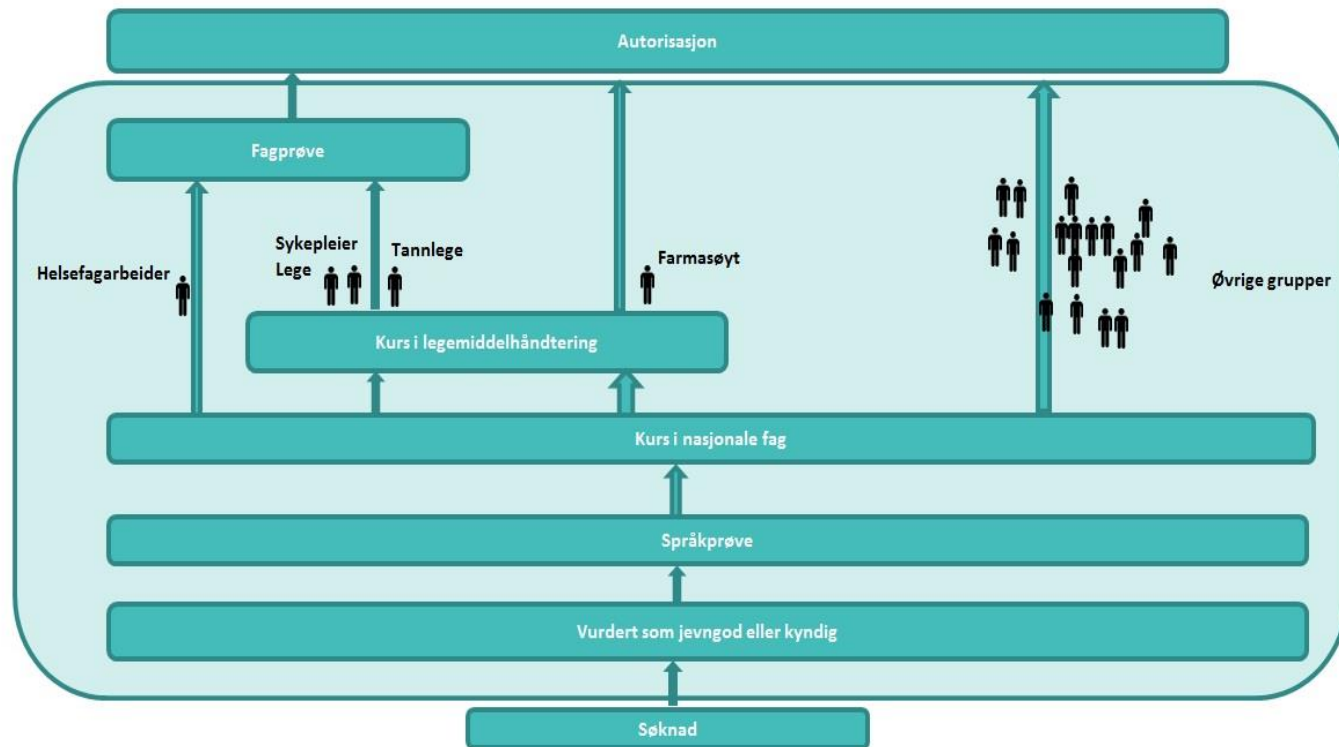
- Oppnevnt 17. juni 2016
- Leder: jusprofessor Bjørn Henning Østenstad, Universitetet i Bergen.
- Sammensatt av medlemmer som representerer brukere og pårørende, ulike profesjoner og ulike deler av helse- og omsorgstjenesten.
- Utvalget skal foreta en samlet gjennomgang av tvangsreglene i helse- og omsorgssektoren mv.
- Frist: 1. september 2018

Endringer i helse- og omsorgstjenesteloven og helsepersonelloven (politiattest)

- [LOV-2016-06-17-49](#) jf. Prop. 94 L (2015-2016), Innst. 369 L (2015-2016)
- Gjelder endringer i helse –og omsorgstjenesteloven og helsepersonelloven som innebærer at personell som yter kommunale helse- og omsorgstjenester skal fremlegge politiattest.
- Attesten skal gi informasjon om alvorlige narkotika-, volds- og sedelighetsforbrytelser, legemsfornærmelse, ulovlige tvangsforbrytelser, frihetsberøvelser og vinningsforbrytelser
- Kommunene skal stille krav om politiattest for alt personell som skal yte tjenester etter helse- og omsorgstjenesteloven, uavhengig av hvilke pasient- eller brukergrupper de skal yte tjenester til.
- Ikrafttredelse 1. januar 2017

Forskrift om tilleggskrav for autorisasjon for helsepersonell med yrkeskvalifikasjoner fra land utenfor EØS og Sveits

- [FOR-2016-12-19-1732](#)
- Det stilles i forskriften nye krav for å oppnå autorisasjon som helsepersonell i Norge for søkere med utdanning fra land utenfor EU/EØS og Sveits.
- Det stilles det krav om bestått språkprøve og kurs i nasjonale fag for alle de 29 autoriserte helsepersonellgruppene.
- Kravet om bestått prøve i legemiddelhåndtering videreføres for leger, tannleger, sykepleiere og farmasøyter.
- I tillegg kreves det bestått fagprøve for leger, tannleger, sykepleiere og helsefagsarbeidere.
- Ikrafttredelse fra 1. januar 2017

Forskrift om spesialistutdanning og spesialistgodkjenning for leger og tannleger

- [FOR-2016-12-08-1482](#) (spesialistforskriften)
- Spesialistforskriften regulerer roller, ansvar og oppgaver for spesialistutdanning og spesialistgodkjenning av leger
- Blant annet kan avtalespesialister, private sykehus, private laboratorier, sykehjem o.a. også brukes som utdanningssteder som vil bidra til å øke utdanningskapasiteten.
- Helsedirektoratet skal ha ansvar for å beslutte læringsmål, godkjenne utdanningssteder og godkjenne spesialister. Spesialitetskomiteene i Legeforeningen skal gi faglige innspill om læringsmål og læringsaktiviteter.
- Vedtatt ikrafttredelse 1. mars 2017 og 1. mars 2019

Endringer i pasient- og brukerrettighetsloven og helse- og omsorgstjenesteloven - rett til opphold i sykehjem mv.

- [LOV-2016-06-17-45](#) jf. Prop. 99 L (2015-2016), Innst. 372 L (2015-2016)
- **Ny pbrl. § 2-1e** – presiserer rett til opphold i sykehjem eller tilsvarende bolig særskilt tilrettelagt for heldøgns tjenester og innfører rett til å stå på venteliste
- **Ny hol. § 3-2a** – kommunens ansvar for tilbud om opphold i sykehjem eller tilsvarende bolig særskilt tilrettelagt for heldøgns tjenester
  - (Forskriftshjemmel for å utarbeide nasjonale kriterier)
  - Plikt til å utarbeide forskrifter med lokale kriterier for tildeling
  - Plikt til å føre ventelister over de som venter på langtidsplass
- Endringene trådte delvis i kraft 1. juli 2016

Endring i forskrift om kommunenes plikt til å sørge for øyeblikkelig hjelp døgntilbud

- [FOR-2016-12-02-1421](#)
- Kommunen skal sørge for tilbud om døgnopphold for helse- og omsorgstjenester til pasienter og brukere med behov for øyeblikkelig hjelp, jf. hol. § 3-5 fjerde ledd og FOR-2015-11-13-1287
- Fra 1. januar 2016 trådte denne plikten i kraft for pasienter med somatisk sykdom.
- Endringen innebærer at plikten fra 1. januar 2017 utvides til å omfatte også pasienter med psykiske helse- og rusmiddelproblemer.

Endring i forskrift om kommunal betaling for utskrivningsklare pasienter - Innføring av betalingsplikt for utskrivningsklare pasienter i psykisk helsevern og TSB

- [FOR-2016-12-22-1871](#)
- Gjelder endringer i forskrift 18. november 2011 nr. 1115 om kommunal betaling for utskrivningsklare pasienter.
- Endringen innebærer at betalingsplikten også skal gjelde for pasienter i psykisk helsevern og tverrfaglig spesialisert behandling for rusmiddelavhengighet (TSB).
- Det innføres også noen nye prosesskrav knyttet til utskrivningsklare pasienter i psykisk helsevern og TSB.
- Endringene trådte i kraft fra 1. januar 2017
- Selve betalingsplikten trer likevel ikke i kraft før tidligst i 2018

Endring i forskrift om legemiddelhåndtering for virksomheter og helsepersonell som yter helsehjelp

- [FOR-2016-12-22-1866](#)
- Endringen gjelder legemiddelgjennomgang i sykehjem.
- Forslag fra Legemiddelmeldingen (Meld. St. 28 (2014-2015))
- Kommunene pålegges å sørge for en årlig, systematisk legemiddelgjennomgang for beboere med langtidsplass i sykehjem de har ansvaret for.
- Legemiddelgjennomgang utføres av lege, alene eller i samarbeid med annet helsepersonell.
- Trådte i kraft 1. januar 2017

Forskrift om kompetansekrav for leger i den kommunale helse- og omsorgstjenesten

- [FOR-2017-02-17-192](#)
- Fastsetter at leger som ansettes eller inngår avtale med kommunen etter 1. mars må være spesialister i allmenntilleggsmedisin eller under spesialisering.
- Oppfølging av primærhelsemeldingen, et av flere tiltak for heve kompetanse i kommunen

- Forskriften trer i kraft 01.03.2017

Endringer i helseregisterloven m.m. - kommunalt pasient- og brukerregister m.m.

- [LOV-2016-06-17-47](#) jf. Prop. 106 L og Innst. 373 L (2015-2016)
- Gjelder endringer i helseregisterloven m.m. for at et nytt kommunalt pasient- og brukerregister (KPR) kan etableres i forskrift.
- Det nye registeret skal gi grunnlag for planlegging, styring, finansiering og evaluering av kommunale helse- og omsorgstjenester.
- I kraft 16.06.2016.
- Forslag til forskrift er på høring, med frist 23. mars 2017

Endring av lov om helsemessig- og sosial beredskap - Beredskapsregister

- [Lovvedtak 53 \(2016-2017\)](#) jf. [Prop. 7 L \(2016-2017\)](#)
- Det er vedtatt endringer i helseberedskapsloven for å gi hjemmel til å opprette helseregistre i en beredskapssituasjon.
- Det er vedtatt at beredskapsregistre skal kunne etableres av Helsedirektoratet eller Folkehelseinstituttet for å gi oversikt og kunnskap om utbredelse, årsakssammenhenger og konsekvenser ved miljøhendelser, ved mistanke om utbrudd av sykdom knyttet til eksponering for helseskadelige miljøfaktorer og ved andre kriser og beredskapssituasjoner.
- I kraft: Kongen bestemmer

Forskrift om ledelse og kvalitetsforbedring i helse- og omsorgstjenesten

- [Forskrift-2016-10-28-1250](#)
- viderefører og erstatter internkontrollforskriften
- stiller krav til styring og ledelse
- tydeliggjør at internkontroll er en integrert og naturlig del av styringssystemet
- utdyper hvor ansvaret ligger på ulike nivå i speshtj/kommunen
- utdyper kravene i styringssystemet
- utdyper krav om systematisk arbeid med kvalitetsforbedring og pasientsikkerhet
- Trådte i kraft 1. januar 2017
- Hdir har utgitt [veileder](#) og skal følge opp implementering

3. Lovforslag

Endringer i helse- og omsorgstjenesteloven m.m. (styrket pårørendestøtte)

- [Prop. 49 L \(2016–2017\)](#)
- Det foreslås en ny bestemmelse i helse- og omsorgstjenesteloven § 3-6
- Formålet er å samle og tydeliggjøre kommunens ansvar overfor personer med særlig tyngende omsorgsarbeid.
- Etter bestemmelsen skal kommunen tilby nødvendig pårørendestøtte blant annet i form av avlastning, omsorgsstønning, opplæring og veiledning.

4. Hørings saker

Høring - forslag til endringer i pasient- og brukerrettighetsloven og helsepersonelloven om styrking av barns rettigheter m.v.

- [Høringsnotat 04.10.2016](#)
- Forslag til følgende endringer i pasient- og brukerrettighetsloven:
  - Barns rett til å motta informasjon og bli hørt skal fremgå direkte av loven, som en presisering av bestemmelsen om pasienten og brukerens rett til medvirkning.
  - Bestemmelsen om barns rett til å bli hørt når andre samtykker på vegne av dem blir justert.
  - Helsepersonell skal få en snever adgang til ikke å varsle foreldre også når barnet er under tolv år.
  - Samtykkerett under 16 år i spesielle tilfeller

Høring - forslag om styrking av barns rettigheter, forts.

- Andre forslag i høringsnotatet:
  - innføre en plikt for helsepersonell til å ivareta mindreårige barn som pårørende også til søsken med alvorlige helseproblemer eller som etterlatte etter foreldre og søsken som dør.
  - lovfeste at det er tilstrekkelig at én av foreldrene samtykker ved hver enkelt vaksinasjon etter barnevaksinasjonsprogrammet.
  - harmonisere straffebestemmelsene for overtredelse av taushetsplikt i helsepersonelloven, pasientjournalloven og helseregisterloven med straffeloven. Det innebærer at strafferammen for brudd på taushetsplikten etter de nevnte helselovene endres fra bot eller fengsel i inntil tre måneder til bot eller fengsel i inntil et år.
  - delegasjon til sekretariatet i helsepersonellnemnda
  - presisere plikten til å gi informasjon til tilsynsmyndighetene ved fare for pasientsikkerhet
- Høringsfrist var 05.12.2016

Høring - Endringer i opplysningsplikten til barnevernet og ny opplysningsplikt til barnevernet ved tilbakeholdelse av gravide rusmiddelavhengige

- [Høringsnotat](#) fra BLD 06.10.2016
- Det foreslås endringer i opplysningsplikten til barnevernet
  - Hovedformålet med forslagene er å klargjøre og forenkle bestemmelsene om opplysningsplikt slik at de skal bli lettere å anvende for dem som er omfattet av plikten.
  - Det foreslås endringer barnevernloven § 6-4, og i tilsvarende bestemmelser om opplysningsplikt til barnevernet i andre lover, bl.a. helsepersonelloven § 33
  - For eksempel foreslås det å ta ut dagens henvisninger til ulike tiltaksbestemmelser i barnevernloven, og uforme bestemmelsene slik at de inneholder mer informasjon om hvilke situasjoner som utløser opplysningsplikt

Høring - Endringer i opplysningsplikten til barnevernet og ny opplysningsplikt til barnevernet ved tilbakeholdelse av gravide rusmiddelavhengige (forts.)

- Det foreslås også en ny plikt til å gi melding til barneverntjenesten ved tilbakeholdelse av gravide rusmiddelavhengige
  - Foreslås en endring i helse- og omsorgstjenesteloven § 10-3 for kommunen til å gi melding til barneverntjenesten når det er fattet og iverksatt et vedtak om tilbakeholdelse av en gravid rusmiddelavhengig kvinne.
  - Det foreslås samtidig en ny bestemmelse i barnevernloven § 1-5 som presiserer at barneverntjenesten kan gi råd og veiledning, tilby frivillige hjelpetiltak og vurdere behovet for å iverksette tiltak etter fødsel når de mottar en slik melding.
- Høringsfrist var 06.12.2016

Høring - gjennomføring av organhandelskonvensjonen i norsk rett

- [Høringsnotat 18.10.2016](#)
- Norge har undertegnet Europarådets konvensjon mot ulovlig handel med menneskeorganer. Det må gjøres tilpasninger i transplantasjonslova mv for at Norge skal kunne gjennomføre (ratifisere) konvensjonen.
- Det foreslås bl.a. at strafferammen for brudd på transplantasjonslova økes.
- Høringsfrist var 17.01.2017

Høring - forslag til forskrift om behandlingsreiser til utlandet

- [Høringsnotat](#) 08.12.2016
- Det foreslås å regulere kriteriene for tildelingen av behandlingsreise til utlandet, og saksbehandlingen av søknadene
- Det foreslås også å regulere retten til å få dekket utgifter til ledsager på behandlingsreiser.
- Høringsfrist: 10.03.2017

Høring - forslag om barns rett til å samtykke til deltakelse i forskning

- [Høringsnotat 26.01.2017](#)
- Gjelder forslag til forskrift om barns rett til å samtykke til deltakelse i medisinske og helsefaglige forskningsprosjekter.
- Gitt med hjemmel i helseforskningsloven § 17 syvende ledd.
- Forskriften skal gjelde forskningsprosjekter som kan avdekke opplysninger som foreldrene, eller andre med foreldreansvar, har egeninteresse i at ikke avdekkes.
- Dersom et prosjekt oppfyller visse vilkår, kan regional komite for medisinsk og helsefaglig forskningsetikk (REK) godkjenne at barn mellom 12 og 16 år selv kan samtykke til deltakelse.
- Høringsfrist: 20.04.2017

Høring - endring i abortforskriften mv. (reduksjon av antall abortnemnder)

- [Høringsnotat 20.02.2017](#)
- Gjelder forslag til endring i abortforskriften for å legge til rette for at de regionale helseforetakene skal kunne redusere antall primærnemnder.
- Det foreslås også at gravide som reiser for å delta ved behandling av abortbegjæring i nemnd, skal få dekket sine reiseutgifter uten å betale egenandel.
- Høringsfrist: 22.05.2017

5. Rundskriv, veileder mv.

Rundskriv mv Helsedirektoratet 2016

- [Rundskriv](#) - Pasient- og brukerrettighetsloven med kommentarer, revidert 24.05.2016 med merknader til kapittel 2
- [Rundskriv](#) til forskrift om dødsdefinisjonen ved donasjon av organer, celler og vev, IS-7/2016
- [Veileder](#) – om tvangstiltak overfor personer med rusmiddelproblemer etter HOL kapittel 10 (utgitt desember 2016)

6. Rettspraksis

HR-2016-1286-A

- [Dom Høyesterett](#), 2016-06-16
- Gjelder krav om opphør av tvungent psykisk helsevern
- Hovedspørsmålet i saken var om også førstegenerasjons antipsykotika var omfattet av en tidsramme på 3-4 måneder, jf. [Rt-2014-801](#).
- Høyesterett kom til at uttrykket «i meget nær framtid» i psykisk helsevernloven § 3-3 første ledd nr. 3 bokstav a - «forverringsalternativet» - må forstås på samme måte for pasienter som medisineres med førstegenerasjon antipsykotika i depot, som for pasienter som behandles med andregenerasjon antipsykotika, det vil si en tidsramme på tre til fire måneder.
- En anførsel fra pasienten om at tvangsbehandling av psykisk syke som er samtykkekompetente, i seg selv er i strid med menneskerettighetene, dersom dette skjer utelukkende av hensyn til vedkommendes egen helse, førte ikke frem.
- Høyesterett kom til at det fortsatt var grunnlag for tvungent psykisk helsevern.

7. Utredninger - NOU

NOU 2016:16 Ny barnevernlov

- Utvalg ledet av Christian Børge Sørensen, leverte [NOU](#) 29.09.16
- Gjelder sikring av barnets rett til omsorg og beskyttelse, og det er utarbeidet forslag til helt ny barnevernlov
- Det foreslås også enkelte endringer i helselovgivningen, om:
  - Samtykke til helsehjelp, pbrl. § 4-4
  - Opplysningsrett, hpl. § 25
  - Opplysningsplikt, hpl. § 33
  - Ansvar og samarbeid, endringer i spesialisthelsetjenesteloven

NOU 2016: 25 Organisering og styring av spesialisthelsetjenesten

- Utvalg ledet av Stener Kvinnsland, leverte [NOU](#) 01.12.2016
- Utvalget har vurdert alternative modeller for hvordan staten kan organisere eierskapet til spesialisthelsetjenesten.
- Et flertall foreslår å videreføre et regionalt beslutningsnivå, og videreføre helseregionene slik de er i dag.
- Et flertall i utvalget foreslår videre å legge om eiendomsforvaltningen, blant annet ved å innføre en ordning med kostnadsdekkende husleie.

- På høring, frist 3. mars 2017